

Profesor Janina Sałajczykowa (1933–2017)

9 listopada 2018 roku minął rok od śmierci **Profesor dr hab. Janiny Sałajczykowej**, wybitnej i cenionej rusycystki, literaturoznawczyni, założycielki gdańskiej rusycystyki, członkini Komitetu Słowianoznawstwa Polskiej Akademii Nauk.

Była Mistrzynią wielu polskich rusycystów, wybitną badaczką prozy rosyjskiej XX i XXI wieku, autorką licznych publikacji, które stanowią trwałą i znaczącą spuściznę rusycystycznej myśli literaturoznawczej. Profesor Janina Sałajczykowa otaczała swą życzliwością i troskliwą opieką naukową studentów, doktorantów oraz pracowników Instytutu Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Gdańskiego, z którym na długie lata związała swe życie zawodowe. Inspirowała do poszukiwania ciekawych tematów, zachęcała do przeżywania fascynujących przygód intelektualnych.

Profesor Janina Sałajczykowa studiowała w Instytucie Pedagogicznym im. Herce-
na w Leningradzie (1951–1955), a po jego ukończeniu rozpoczęła pracę w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu. W roku 1964 uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych z dramaturgii Leonida Leonowa (praca wydana została następnie pod tytułem: *Teatr Leonida Leonowa. Wybrane zagadnienia*, 1967). W 1972 roku Profesor Sałajczykowa przeniosła się do Gdańska. Na Uniwersytecie Gdańskim uzyskała stopień doktora habilitowanego na podstawie monografii *Twórczość Izaaka E. Babla. Zarys monograficzny* (1973), a także tytuł profesora zwyczajnego w 1990 r. Obszary zainteresowań naukowych Janiny Sałajczykowej to przede wszystkim literatura rosyjska XX wieku – współczesna Badacze i ta, która wymagała odkrycia, zapełnienia białych plam w historii literatury. Problematykę badań wyznaczają już same tytuły książek: *Wieś w rosyjskiej radzieckiej prozie powieściowej lat 1917–1932* (1979), *Rosyjska proza marynistyczna lat 1917–1977 (Próba zarysu dziejów)* (1982), *Twórczość literacka Lwa Łunca* (1990), *Dziesięciolecie przemian. Proza rosyjska lat 1985–1995* (1998), *Literatura rosyjska XX wieku. Wybrane zagadnienia* (2001).

Profesor Janina Sałajczykowa jest autorką ponad stu publikacji: książek, artykułów, recenzji, prac popularnonaukowych. Znaczący dorobek Jej spuścizny historycznoliterackiej stanowią teksty dotyczące twórczości Leonida Leonowa, Izaaka Babla, Lwa Łunca, Jewgienija Zamiatina, a obok nich prace poświęcone takim autorom, jak Walerij Briusow, Konstanty Fiedin, Aleksander Małyszkin, Osip Mandelsztam, Wsiewołod Iwanow, Wieniamin Kawierin, Andriej Sobol i inni. Gdańska Badaczka w swoich tekstach podejmowała problemy poetyki prozy ornamentalnej, ekspresjonizmu, prozy wiejskiej, prozy historycznej lat osiemdziesiątych (Władimir Maksimow, Jurij Trifonow, Jurij Dombrowskij, Andriej Bitow) czy antyutopii (twórczość Aleksandra Kabakowa i Ludmiły Pietruszewskiej). W dorobku Profesor Sałajczykowej znajdują się także refleksje na temat motywów biblijnych w rosyjskiej prozie lat dwudziestych XX wieku czy motywów żydowskich w literaturze tego okresu. Wśród

publikacji Uczonej należy zwrócić uwagę również na omówienia najnowszej literatury rosyjskiej, w tym pisarstwa kobiet (m.in. Mariny Palej i Ludmiły Ulickiej) czy też prozy Olega Jermakowa i Anatolija Azolskiego.

W latach 2000 domeną badań naukowych Profesor Sałajczykowej stała się literatura pierwszej fali emigracji rosyjskiej. Zjawisku temu gdańska rusycystka poświęciła monografię pt. *Prozaicy pierwszej fali emigracji rosyjskiej 1920–1940* (2003). Uczona ma na swoim koncie również artykuły dotyczące twórczości poszczególnych pisarzy i pisarek zaliczanych do rosyjskiej diaspory, tj. Gieorgija Iwanowa, Władimira Nabokowa, Niny Berberowej, Wasilija Jankowskiego czy – wyjątkowo przedstawiciela trzeciej fali emigracji – Anatolija Gładilina.

Za unikatowe i niemające precedensu w historii polskiej rusycystyki należy uznać opracowanie przez Profesor rosyjskiej antologii noweli morskiej („*Gorzki smak morza*”. *Antologia rosyjskiej noweli morskiej 1917–1977*, 1982) i wspomnianej już wyżej monografii o prozie morskiej lat 1917–1977. Publikacje te do dziś stanowią jedyny praktycznie wkład w badanie tej problematyki. Warta odnotowania jest również przygotowana przez Profesor Sałajczykową antologia pt. *Leningradzkie motywy* (1977).

Mniej znanym obszarem działalności Profesor Janiny Sałajczyk były tłumaczenia literatury pięknej. Spod pióra gdańskiej literaturoznawczyni wyszły przekłady powieści m.in. takich autorów, jak Lucy Maud Montgomery, Barbary Taylor Bradford, Evelyn Anthony, Charlesa Trittena czy Patricka Quentina.

Ważnym elementem życia zawodowego Profesor Sałajczykowej były pełnione przez Nią funkcje, m.in. kierownika Zakładu Literatury Rosyjskiej UG (1973–1993), wicedyrektora Instytutu Filologii Słowiańskiej UG (1982–1986), dyrektora Instytutu Filologii Słowiańskiej UG (1993–1999). Od roku 1975 Pani Profesor była członkinią Wydziału I Nauk Społecznych i Humanistycznych Gdańskiego Towarzystwa Naukowego. Ponadto Profesor Janina Sałajczyk była członkiem Zespołu Ekspertów przy Ministerstwie Edukacji Narodowej (1990–1992), członkiem Neofilologicznej Grupy Opiniującej przy Komitecie Badań Naukowych (1994–1995), wchodziła w skład komitetów redakcyjnych czasopism: „*Studia Litteraria Polono-Slavica*” (1993–2008) oraz „*Przeglądu Rusycystycznego*” (1995–2015, dalej w składzie komitetu honorowego). W latach 1999–2002 Profesor Sałajczykowa była członkinią Prezydium Komitetu Słowianoznawstwa PAN. W tymże Komitecie Słowianoznawstwa wspierała działania twórców sekcji emigrantologicznej: profesorów Lucjana Suchanka i Bronisława Kodzisa. Profesor Janina Sałajczyk znalazła się także w składzie Komisji Emigrantologii Słowian przy Międzynarodowym Komitecie Słowistów.

W wydany w 1996 roku tomie zatytułowanym *W kręgu literatury rosyjskiej*, dedykowanym gdańskiej Badaczce z okazji Jej jubileuszu zamieszczona została rozmowa, jaką z Janiną Sałajczyk przeprowadził Zbigniew Żakiewicz. Obok fascynujących wspomnień dotyczących młodości, studiów w Leningradzie, początków pra-

cy zawodowej, znajduje się tam przesłanie dla młodszych pokoleń. Ze względu na obecną w nim manifestację osobowości Profesor Janiny Sałajczykowej, jak i jego uniwersalny charakter warto je dzisiaj przypomnieć: „Wystrzegać się podążania przetartymi szlakami, podporządkowania własnego zdania «słowu drukowanemu», że tak powiem. Patrzyć na zjawiska kultury kompleksowo, oglądać dzieło nie tylko jako przejaw sztuki, ale osadzać je w realiach historii i biografii twórcy. Poznawanie Rosji nie może odbywać się poza ramami jej historii, jej duchowości. Pamiętajmy, że w ten pierwiastek rosyjska kultura jest nader obficie wyposażona. Wydaje mi się też, że nie należy beztrąsko wykreślać z pola widzenia epoki socrealizmu. Bez tej epoki bowiem nie będzie w pełni zrozumiała istota buntu postmodernistów, cała tzw. literatura alternatywna. Chciałabym też podkreślić czynnik osobistej fascynacji tematem badań, ale równocześnie trwanie przy obiektywności ocen. Zazdroszczę młodym, mają przed sobą takie pole do popisu, tyle jest do przemyślenia, zrekonstruowania, ustawienia we właściwej hierarchii i porządku... Rosyjska literatura to wspaniały teren badawczy i czekający na nowe rozpoznanie”.

Uczniowie, współpracownicy, bliźsi i dalsi znajomi zapamiętali Profesor Janinę Sałajczyk jako osobę posiadającą w wielu sprawach własne zdanie, niezależną w głoszonych przez siebie poglądach i nieulegającą doraźnym fascynacjom ideologicznym. Jednocześnie była osobą pełną ciepła i autentycznie zainteresowaną życiem drugiego człowieka, czemu dawała wyraz telefonując, pisząc listy czy chociażby kartki okolicznościowe do wielu z nas. Janina Sałajczykowa pozostanie w naszej pamięci jako wspaniały Nauczyciel, Profesor, Przyjaciel, Życzliwy Człowiek.

Liliana Kalita